

Bezpečnost práce v zemědělství

Obsah

1 Úvod	2
2 Zásady pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci	2
3 Rizikové faktory	6
4 Osobní ochranné pracovní prostředky	8
5 Zdravotní způsobilost	9
6 Související předpisy	10

Vydal: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i.,
Jeruzalémská 9, Praha 1
Rok: 2010
Vydání: šesté
Zpracoval: Ing. Milan Novák

1 Úvod

V zemědělském odvětví došlo privatizací k podstatným změnám. Vznikla celá řada nových středních a malých subjektů podnikajících v zemědělské prvovýrobě. Zároveň došlo i ke snížení znalostí předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci u řídicích pracovníků.

Bezpečnost a zdraví při práci a pracovní podmínky v základních rysech řeší zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 309/2006 Sb. Ten zcela jasně stanovuje, že podnikající subjekty jsou mimo jiné povinny vyhledávat, posuzovat a hodnotit rizika možného ohrožení bezpečnosti a ochrany zdraví, informovat o nich zaměstnance a činit opatření k jejich ochraně.

Z toho důvodu je nutné ve vlastním zájmu důkladně se seznámit nejen se zákoníkem práce, se zákonem č. 309/2006 Sb. (zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), prováděcími nařízeními vlády, ale také i s ostatními souvisejícími bezpečnostními předpisy.

Tato příručka je pomůckou určená všem, kdo se zabývá problematikou pracovních rizik v zemědělství. Je zároveň vodítkem ke stanovení bezpečných pracovních postupů a organizaci práce. Hlavním cílem příručky je poukázat na hlavní zásady bezpečnosti práce, rizikové faktory při práci a na možnosti vzniku pracovních úrazů v zemědělské prvovýrobě.

2 Zásady pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci

Všeobecné zásady bezpečnosti práce

- Do zaměstnání nastupujte vždy duševně a tělesně připraveni.
- Před započatím každé nové práce požádejte přímého nadřízeného o pokyny, jak bezpečně a správně pracovat. Při nejasnostech požádejte o vysvětlení a pomoc.
- Věnujte se soustředěně práci, která vám byla přidělena. Při práci se nerozptylujte a nerušte ostatní. Počínejte se při práci tak, abyste neohrozili zdraví své ani svých spolupracovníků.
- Dodržujte předpisy o ochraně a bezpečnosti při práci, stanovené pracovní a technologické postupy, dodržujte pracovní režim.
- Řiďte se dopravními značkami a bezpečnostními tabulkami, dbejte varovných signálů a smluvených znamení.
- Neodstraňujte nebo nepoškozujte bezpečnostní zařízení, kryty nebo značky.
- Nezdržujte se v prostorách zakázaných a vyhrazených jen povoláním osobám, pokud k tomu nemáte potřebné povolení.
- Nepracujte bez pověření se strojním, elektrickým a jiným zařízením, se kterým nejste řádně seznámeni a nemáte potřebnou kvalifikaci.

- Neuvádějte do chodu stroj a zařízení, pokud jste se nepřesvědčili, že tím neohrozíte sebe ani své spolupracovníky.
- Neopravujte a nečistěte stroj a zařízení za chodu.
- Každou zjištěnou závadu, která by mohla ohrozit zdraví a bezpečnost, ohlaste přímému nadřízenému. Zjištěné závady neopravujte sami, pokud k tomu nejste oprávněni.
- Udržujte svěřené stroje a zařízení, nástroje a nářadí, ochranné pomůcky v použitelném stavu. Vadné okamžitě vyměňte.
- Udržujte pořádek na pracovišti.
- Dbejte o správnou úpravu pracovního oděvu a o správné obutí. Při práci používejte předepsané osobní ochranné pomůcky.
- Nepožívejte na pracovišti alkoholických nápojů nebo návykových látek.
- Vznik úrazu oznamte neprodleně přímému nadřízenému, úraz si dejte okamžitě ošetřit.
- Při zdravotních potížích nebo nevolnosti práci přerušte a informujte přímého nadřízeného.
- Nezapomeňte, že děti a nepovolané osoby nepatří na vaše pracoviště, případně na pracovní místo.
- Dodržujte zákaz kouření a vstupu s otevřeným ohněm do všech objektů, prostorů, kde se chovají zvířata a kde jsou umístěny hořlavé materiály (sláma, krmiva, pohonné hmoty).

Zásady při práci v rostlinné výrobě

- Před prací se stroji a technickými zařízeními je nutné se seznámit s návodem pro obsluhu, údržby a opravy, průvodní dokumentací stroje a zařízení.
- Před vlastním použitím stroje nebo zařízení zkontrolujte jeho technický stav.
- Při vstupování a nastupování do kabiny mobilního stroje postupujte rozvážně, dbejte na očištění stupaček, přidržujte se madel.
- Nezapomeňte, že naskakování a seskakování ze stroje nebo zařízení není dovoleno.
- Při startování stroje nebo zařízení se přesvědčte, zda není nikdo ohrožen.
- Při připojování, odpojování a přestavování strojů dbejte na to, aby nedošlo k ohrožení spolupracovníka (přiražení), dohodněte si postup pracovní operace.
- Neopouštějte při spojování soupravy kabinu pohybujícího se traktoru.
- Nevyřazujte u strojů a technických zařízení z funkce ochranné kryty a zařízení.
- Nepoužívejte stroje a technická zařízení, která mají poškozený nebo chybějící ochranný kryt kloubového hřídele, řetězových a ozubených převodů.
- Neprovádějte údržbu a opravy strojů a technických zařízení za provozu, pokud není v návodu pro údržbu stroje stanoveno jinak.

- Při opravě a údržbě zajistěte stroj nebo jeho části proti samovolnému pohybu, překlopení, sjetí.
- Při opravě a údržbě zajistěte stroj nebo zařízení proti nežádoucímu spuštění.
- Při opravě dbejte na uložení náradí, na dostatečný prostor a uspořádání pracovního místa.
- Při čištění stroje neodkrývejte ochranné kryty dříve, než se všechny pohybující části zastaví a zajistěte všechny pohyblivé části proti samovolnému pootočení a sjetí.
- Nepřevázejte v kabině traktoru nebo samojízdných strojů více osob než je sedadel v kabině. Nepřevázejte v kabině děti.
- V kabině traktoru a samojízdných strojů mějte všechny předměty řádně upevněny, případně řádně uloženy.
- Obsluhujte a opravujte pouze stroje a zařízení, pro něž máte odbornou způsobilost.
- Při manipulaci na ložné ploše, s bočnicemi a s materiálem u stroje dbejte na vlastní bezpečnost. Po ložné ploše postupujte rozvážně, při uvolňování bočnic při vysypání stůjte mimo prostor pádu materiálu.
- Při manipulaci (zvedání břemen) dbejte na správnou pracovní polohu. Při nevhodném tvaru břemene pro uchopení nebo při jeho nadměrné hmotnosti požádejte o pomoc spolupracovníka.
- Při práci na svažitých pozemcích nepřekračujte svahovou dostupnost používané techniky.
- Při jízdě na svahu přizpůsobte rychlost jízdy terénu a dodržujte zásady bezpečného otočení ve svahu.
- Dodržujte bezpečnou vzdálenost při skupinovém nasazení strojů.
- Dodržujte pravidla při práci v blízkosti venkovních elektrických vedení.
- Přepravu strojů po silnicích, komunikacích provádějte v přepravní poloze.
- Stroj či zařízení po přerušení nebo skončení práce zajistěte proti zneužití neoprávněnou osobou.
- Nenechávejte volně přístupné chemické látky určené k postřikům, dezinfekcím a čištění.
- Před vstupem do nádrží, cisteren a zásobníků si ověřte, zda se v nich nenachází nebezpečný plyn a nevstupujte do nich bez řádného zajištění další osobou.

Zásady při práci v živočišné výrobě

- K zvířatům přistupujte klidně, rozhodně, naučte se poznávat chování a reakce zvířat.
- V objektech pro chov zvířat dodržujte časový režim, denní rozvrh jednotlivých pracovních operací včetně klidu a odpočinku při ošetřování zvířat.
- Před přístupem ke zvířeti upozorněte zvíře hlasem na svou přítomnost.

- Přistupujte pouze ke stojícím zvířatům, k ležícímu zvířeti je možné přistupovat pouze v případě nemocných nebo zraněných zvířat, a to za zvýšené opatrnosti.
- K zvířatům přistupujte pouze ze strany, kde není riziko přimáčknutí, přiražení ke zdi nebo sloupu.
- Při vstupu na stání nebo do boxu musíte mít zajištěnu ústupovou cestu a zajištěn dohled dalšího zaměstnance.
- Nevstupujte mezi volně ustájená zvířata bez přítomnosti další osoby ve stáji.
- U nebezpečných zvířat nebo zvířat s nebezpečnými projevy je nutné jistění druhým zaměstnancem.
- Dospělý skot musí být ve vazné stáji bezpečně uvázan za šiji, u býků starších 12-ti měsíců se přesvědčete, zda se ve stáji nepohybuje neuvázané zvíře.
- Zvířata vodte na ohlávce opatřené řemenem, provazem nebo vodící tyčí (s výjimkou koní). Vodící řemen nesmí být omotán okolo ruky a nesmí být veden po zemi.
- Při nahánění velkých zvířat pomocí naháněcích uliček a zábran otevírejte vrata nebo branku vždy zvenku a tak, abyste byli vždy chráněni konstrukcí (zábranou).
- Při nahánění zvířat nikdy nenechávejte zvíře za svými zády.
- Při nakládání nebo nahánění zvířat dbejte na pokyny ošetřovatele, který zvířata lépe zná.
- Nedrážděte a netýrejte zvířata.
- Při odklizení chlévské mrvy oběžným shrnovačem upozorněte spolupracovníky na spuštění transportního zařízení.
- Nevstupujte do prostoru pohybujícího se oběžného shrnovače chlévské mrvy.
- Veterinární zákroky, inseminace, odrohování, strouhání paznehtů či kování provádějte vždy za dostatečného počtu spolupracovníků.
- Udržujte chodby ve stáji čisté, suché a průchozí.
- Nenechávejte otevřené a nezajištěné močůvkové jímky, shozy ve stropech a zdech.
- Při manipulaci s dojícím strojem dbejte, aby nedocházelo k jednostrannému zatížení při nevhodné pracovní poloze.
- Nenechávejte volně přístupné chemické látky k dezinfekcím a čištění.
- Používejte veterinární a dezinfekční prostředky pouze k účelům, ke kterým jsou určeny.
- Před vstupem do nádrží, cisteren a zásobníků si ověřte, zda se v nich nenachází nebezpečný plyn a nevstupujte do nich bez řádného zajištění další osobou.
- Při odebírání slámy nevytvářejte nebezpečné převisy.

3 Rizikové faktory

Rizika při práci v rostlinné výrobě

Rizika spojená s pracovním prostředím:

- prochlazení nebo omrznutí v chladném počasí
- promoknutí a promočení za deště
- uklouznutí na rozmoklém, blátivém, namrzlém nebo zasněženém terénu
- nadměrné znečištění
- pocit žízně, horko při práci na slunci v létě
- ozáření kůže a poškození očí
- poštipání bodavým hmyzem.

Rizika při používání pracovního nářadí:

- zranění při použití vadného nářadí (zadření třísky), vypadnutí špatně nasazeného nářadí, zranění při použití tupého, zarezavělého nářadí, vymačkaných klíčů
- použití nevhodného nářadí pro určitý druh práce
- úrazy způsobené nepozorností při pracovní činnosti, včetně zranění spolupracovníka.

Rizika při používání mechanizace:

- porušení bezpečnostních zásad při jejím používání, zásad stanovených v návodu k obsluze, nedostatečná kvalifikace zaměstnance
- převrácení při práci na svažitém terénu
- zvýšené nebezpečí při přepravě strojů po komunikacích
- riziko vstupu nepovolaných osob do ohroženého prostoru, kde se pohybuje technika
- ohrožení zasažením el. proudem při práci v blízkosti venkovních elektrických vedení
- přitlačení nebo přejetí při použití nedovoleného způsobu zapojování přívěsů, strojů a zařízení - při redukované zpátečce opuštění kabiny a pohybu se v prostoru mezi tažným prostředkem a připojovaným přívěsem, strojem či zařízením
- vtažení a namotání po odstranění ochranných krytů z ozubených soukolí, hnacích a hnaných hřídelí a dalších nebezpečných míst
- uvedení stroje či zařízení do chodu bez upozornění spolupracovníků
- ohrožení pádem z nezajištěných míst
- přeprava více osob, než je sedadel v kabině
- naskakování nebo seskakování z kabiny stroje
- manipulace s otevřeným ohněm v blízkosti motoru
- další rizikové faktory vyplývající z charakteru stroje, zařízení – hluk, vibrace, horko, chlad
- u stacionárních pracovišť (sklady, sušení a čištění obilí) riziko zasažení el. proudem, popálení při požáru, pády z výšky, zasypání v zásobníku

- rizika při manipulaci s materiálem – přiražení, pád materiálu, velká hmotnost břemen, práce se špatně manipulovatelným materiálem
- další rizikové faktory podle povahy pracoviště – hluk, vibrace, prach, horko, chlad.

Rizika při používání chemických přípravků:

- nevhodné umístění, označení a skladování
- postup při aplikaci přípravků v rozporu s návodem k použití
- riziko záměny
- riziko při nedostatečném zajištění skladu, přístupu nepovolaných osob k chemickým přípravkům
- nepoužití stanovených ochranných pracovních prostředků
- poleptání, potřísnění, zasažení obličeje, ohrožení dýchacích cest - ohrožení podle charakteru chemické látky, chemického přípravku.

Rizika při práci v živočišné výrobě

Rizika spojená se stykem se hospodářským zvířetem:

- riziko přitisknutí, zamáčknutí obsluhy při vstupu bez ohlášení hlasem (skot, koně)
- přitlačení nebo zavalení obsluhy
- riziko napadení a pošlapání při přehánění nebo vstupu mezi volně ustájená zvířata
- riziko napadení plemenným býkem při pastevním odchovu
- riziko potahání za vodící řemen při omotání okolo ruky
- při zapouštění prasnic - napadení agresivnějším jedincem
- při přehánění prasat - napadení a pokousání
- u kozlů a beranů riziko napadení a potrkání
- u drůbeže poranění očí, poškrábání, poklování
- další riziko prach.

Rizika při používání mechanizace:

- rizika při nedodržení návodu k obsluze, zakázané manipulace
- u krmných automatů přitisknutí ve zúžených profilech staveb
- u oběžných shrnovačů chlívské mrvy pád do nezabezpečené šachty propadla, zachycení obsluhy při opravě a seřizování po náhodném sepnutí
- u pneumatických dopravníků při jeho sestavování riziko pádu, skřípnutí, pád potrubí
- u zásobníků na krmné směsi - vstup bez zjištění výskytu nebezpečných plynů, bez zajištění, riziko zasypání a udušení.

Rizika spojená s pracovním prostředím:

- vysoká vlhkost, chlad (horko) a průvan v objektech
- rizika pádů na vlhkých a kluzkých komunikacích

- rizika pádů z nezabezpečených prostor (shozy, rampy, jímky)
- rizika zasypaní při odebírání slámy ze stohů (převisy)
- rizika zasažení el. proudem (vadná elektroinstalace, elektrický ohradník).

Rizika spojená s používáním chemických, dezinfekčních a veterinárních přípravků:

- otravy a výbuch při nedodržení postupu při přípravě dezinfekčních prostředků pro čištění dojících automatů
- poleptání a popálení při rozlití a nepoužití osobních ochranných pracovních prostředků.

4 Osobní ochranné pracovní prostředky

Nelze-li rizika odstranit nebo dostatečně omezit technickými prostředky nebo opatřeními na úseku organizace práce, je povinen zaměstnavatel poskytnout zaměstnancům osobní ochranné pracovní prostředky.

V zemědělství oděv i obuv podléhá při práci vlivem prostředí a charakteru pracovní činnosti mimořádnému opotřebením a znečištění. Proto poskytuje zaměstnavatel jako osobní ochranné pracovní prostředky též pracovní oděv a pracovní obuv. Zároveň je povinen na základě předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění, podráždění pokožky nebo znečištění zaměstnance poskytovat zaměstnancům mycí, čistící a dezinfekční prostředky.

Vzhledem k charakteru práce a pracovním rizikům jsou doporučeny tyto ochranné pracovní prostředky:

- v rostlinné výrobě - ochranný pracovní oděv (znečištění), ochranné rukavice (oděr), prošívaný kabát (chlad), kožená obuv s protiskluznou podešví, gumové holínky s protiskluznou podešví (vlhko, uklouznutí), pokrývka hlavy (prach), teplá čepice (chlad), při práci v hluku chrániče sluchu, při práci s chemickými látkami a chemickými přípravky ochranný oblek, gumové rukavice, ochrany hlavy a obličeje, respirátor (dýchací cesty) podle charakteru chemické látky, přípravku v souladu s pokyny výrobce (dodavatele), při práci s rizikem pádu materiálu, úderu do hlavy, ochranná přilba (obsluha motorových vozíků), v případě výskytu prachu respirátor (práce při čištění a sušení obilí)
- při čištění komunikací, silnic od nánosů zeminy, opravách mechanizačních prostředků na silnicích výstražné vesty
- při opravářské činnosti jsou doporučeny buď ochranné brýle nebo štít při broušení, při sekání a při kovoobrábění, dále při svařování svářečská kukla, kožená zástěra a svářečské rukavice, při práci na el. zařízení dielektrické rukavice, dielektrické galoše, ochranná přilba při pracích v blízkosti a se zdvihacími zařízeními, silech, zásobnících, případně jiné ochranné prostředky podle charakteru práce.

- v živočišné výrobě jsou doporučeny tyto ochranné pracovní prostředky: ochranný pracovní oděv, pokrývka hlavy (čepice, šátek), při práci venku prošívaný kabát (chlad), rukavice gumové, gumová zástěra, holinky gumové s protiskluznou podešví, při práci s chemickými přípravky podle charakteru přípravku ochrana obličeje, při práci v drůbežárnách respirátor (prach), při práci v chovu koní ochranná přilba.

Protože práce v zemědělství z hlediska znečištění bývá zařazena do kategorie prací nečistých (traktorista, svářeč, chovatel zvířat) případně do kategorie práce méně čistá (skladník), poskytuje zaměstnavatel mycí a dezinfekční prostředky a minimálně dva ručníky za rok.

Způsob, podmínky a dobu používání osobních ochranných prostředků, konkrétní množství mycích a dezinfekčních prostředků stanovuje zaměstnavatel na základě četnosti a závažnosti vyskytujících se rizik, charakteru a druhu práce a pracoviště a s přihlédnutím k vlastnostem těchto poskytovaných prostředků.

5 Zdravotní způsobilost

Zaměstnavatel v zemědělství je povinen nepřipustit, aby zaměstnanec vykonával práce, jejichž výkon by neodpovídal jeho schopnostem a zdravotní způsobilosti. Zároveň je zaměstnavatel povinen zaměstnancům sdělit, které zdravotnické zařízení jim poskytují závodní preventivní péči.

Zaměstnavatel je povinen si vyžádat posudek o zdravotní způsobilosti zaměstnance před jeho nástupem do práce zejména v případech zaměstnanců mladistvých, u občanů se změněnou zdravotní schopností a u všech zaměstnanců, kteří jsou přijímáni k výkonu práce, pro kterou jsou předepsány preventivní prohlídky.

Zdravotní způsobilost v souvislosti s výkonem práce se posuzuje při preventivních, periodických a mimořádných prohlídkách u zaměstnanců, kteří vykonávají činnosti epidemiologicky závažné. Součástí vstupní prohlídky je i vydání tzv. potravinářského průkazu (např. personál stravovacího zařízení).

Dále se posuzuje zdravotní způsobilost u zaměstnanců, kteří jsou vystaveni na pracovišti zvláště nebezpečným vlivům pracovního prostředí - na tzv. rizikových pracovištích. V zemědělství se jedná o zařazení, kategorizaci prací zejména do rizika hluku a vibrací (např. traktoristé).

Další skupinou, u které se posuzuje zdravotní způsobilost jsou zaměstnanci, jejichž činnost může ohrozit zdraví i spolupracovníků nebo obyvatelstva. Jedná se v zemědělství zejména o tyto pracovní činnosti: řidiči z povolání, traktoristé, řidiči zemědělských a stavebních strojů.

6 Související předpisy

- 1) Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zákon č. 309/2006 Sb., kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy (zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (úplné znění zákonem č. 434/2005 Sb.)
- 4) Zákon č. 371/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- 5) REACH Nařízení 1907/2006 (ES) článek 31, příloha II – bezpečnostní listy
- 6) Nařízení vlády č. 378/2001 Sb., kterým se stanoví bližší požadavky na bezpečný provoz a používání strojů, technických zařízení, přístrojů a nářadí
- 7) Nařízení vlády č. 494/2001 Sb., kterým se stanoví způsob evidence, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje pracovní úraz a zasílá záznam o úrazu
- 8) Nařízení vlády č. 495/2001 Sb., kterým se stanoví rozsah a bližší podmínky poskytování osobních ochranných pracovních prostředků, mycích, čistících a dezinfekčních prostředků
- 9) Nařízení vlády č. 11/2002 Sb., kterým se stanoví vzhled a umístění bezpečnostních značek a zavedení signálů, ve znění nařízení vlády č. 405/2004 Sb.
- 10) Nařízení vlády č. 27/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při práci související s chovem zvířat
- 11) Nařízení vlády č. 168/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při provozování dopravy dopravními prostředky
- 12) Nařízení vlády č. 101/2005 Sb., o podrobnějších požadavcích na pracoviště a pracovní prostředí
- 13) Nařízení vlády č. 362/2006 Sb., o bližších požadavcích na bezpečnost a ochranu zdraví při práci na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky
- 14) Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění nařízení vlády č. 68/2010 Sb. (účinnost od 1.5.2010)
- 15) Vyhláška č. 48/1982 Sb., kterou se stanoví základní požadavky k zajištění bezpečnosti práce a technických zařízení, ve znění pozdějších předpisů
- 16) Směrnice č. 49/1967 Věstníku MZ, o posuzování zdravotní způsobilosti k práci, ve znění směrnic MZ ČSR č. 17/1970 Věstníku MZ ČSR, o změnách v posuzování zdravotní způsobilosti k práci